

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ ΧΑΝΙΩΝ**

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ ΧΑΝΙΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' - ΕΤΟΣ ΙΒ' - ΤΕΥΧΟΣ 16-17-18 ΧΑΝΙΑ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1994**

Δ. Λιλικάκη: Χανιώτικο σοκάκι.

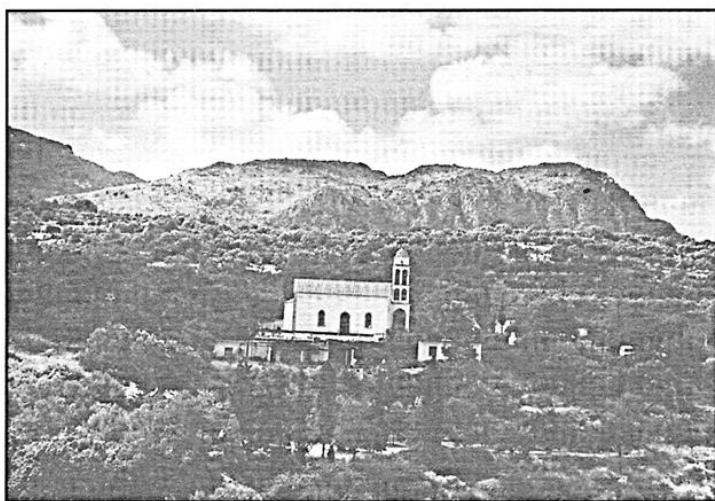

ΜΑΛΑΘΥΡΟΣ - ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΟΥΣΙΑΣ

Της ΖΑΧΑΡΕΝΙΑΣ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ

Αύγουστος 1944 στην Κίσαμο. Ολόκληρη η επαρχία μαζί με το υπόλοιπο νησί στενάζει από τις βαριές αλυσίδες κι ας αχνοδιαγράφεται κάπου μακριά μια τρεμάμενη ελπίδα για φως και λευτεριά. Υπόδουλοι οι Κρητικοί, δεν χάνουν το θάρρος τους και ατσαλώνοντας τις καρδιές και τα μπράτσα, τα λυωμένα από τις στερήσεις και τις κακουχίες, προσπαθούν, μάχονται, λαβαίνουν μέρος φανερά ή κρυφά σε σαμποτάζ. Άλλοι σαν αντάρτες κι άλλοι μέσα απ' τα χωριά τους, κάνουν ό,τι είναι μπορετό για να φέρουν μια ώρα αρχύτερα την πολυπόθητη μέρα. Συνεργάζονται με Άγγλους και με άλλους συμμάχους που βρίσκονται ακόμη στο Νησί κι αψηφούν τους κινδύνους, καθώς οι Γερμανοί εντείνουν τις προσπάθειές τους για να ξαναγίνουν κύριοι της κατάστασης.

Τρεις εστίες Γερμανών, βρίσκονται κοντά στο χωριό Μαλάθυρος στην Κίσαμο: στις Βουκολιές, στον Κουρφαλώνα και στην Επισκοπή. Όπως γίνεται σχεδόν πάντα, κάποια προδοσία φανερώνει πως ανάμεσα στα Μεσαύλια και στη Μαλάθυρο βρίσκεται φυλάκιο Άγγλων που διαθέτει ασύρματο και ομάδα δολιοφθορών, με την οποία συνεργάζονται οι Μαλαθυριανοί.

Η κεντρική Εκκλησία της Μαλαθύρου, ο Άγιος Γεώργιος

Και ξεκινούν οι Γερμανοί στις 27 Αυγούστου από τον Κουρφαλώνα και την Επισκοπή, ενώ η ομάδα των Βουκολιών διασπάται –οι μισοί μένουν στην κωμόπολη, ενώ οι υπόλοιποι πεζοπορώντας δύσβατους δρόμους, φθάνουν στα Μεσαύλια και από εκεί αρχίζουν προσεχτικά να προχωρούν προς τη Μαλάθυρο. Νύχτα φθάνουν στους λόφους και στις λαγκαδιές γύρω από το χωριό. Σαν πουλιά αρπαχτικά, σαν τσακάλια, περιμένουν το ξημέρωμα. Και σαν παίρνει να χαράζει στο πεντακάθαρο στερέωμα, αρχίζουν να στενεύουν τον κλοιό, να ζώνουν το μισοκοιμισμένο ακόμη χωριό.

Χάραμα της Δευτέρας 28ης Αυγούστου 1944 οι Γερμανοί μπαίνουν στο χωριό, χωρίς να δείξουν τις προθέσεις τους. Μα ύστερα από λίγο ξεσπούν και δείχνουν τον χειρότερο εαυτό τους. Με φωνές και βρισιές, με χτύπους στις πόρτες, αρχίζουν συλλήψεις και συγκεντρώνουν τον πληθυσμό. Βάζουν αλλού τα γυναικόπαιδα κι αλλού τους άντρες. Τρεις γειτονιές του χωριού γίνονται τόποι συγκέντρωσης: Τα Μπαμπουνιανά, το Πάνω Χωριό και τα Μπαχαδιανά.

Κλάματα γυναικών, φωνές παιδιών και συγκρατημένος θυμός των δεμένων αντρών, αντηχούν στις γειτονιές. Καλά πληροφορημένοι οι Γερμανοί απαιτούν να μάθουν: Πού είναι το αγγλικό φυλάκιο, πού είναι ο ασύρματος, ποιοι Μαλαθυριανοί συνεργάζονται με τους Άγγλους και ποια είναι τα σχέδιά τους; Μα κανείς δε μιλά. Περήφανοι, ορθώνονται με στόμα σφιγμένο και μάτια στηλωμένα μακριά και κανείς δεν μαρτυρά, αν και όλοι γνωρίζουν. Λυσσούν οι Γερμανοί κι αρχίζουν τους ξυλοδαρμούς. Καταματωμένα μα ζωντανά ακόμη κορμιά χτυπούν με γδούπο το χώμα καθώς η ανάκριση συνεχίζεται. Οι Γερμανοί αρχίζουν το πλατσκολόγημα –ρούχα, φαγώσιμα, ζώα και πολύ περισσότερο πολύτιμα πράγματα αλλάζουν ιδιοκτήτες και περνούν με βία στα χέρια των Ναζιδών. Αυτή η φοβερή κατάσταση κρατά όλη μέρα. Χωρίς ξεκούραση, ματωμένοι, χωρίς μια γουλιά νερό, οι Μαλαθυριανοί υπομένουν το τρομερό βασανιστήριο. Μα το χειρότερο, δεν ήρθε ακόμη.

Χωρίς κανένα αποτέλεσμα στις ανακρίσεις, χωρίς κανένα θετικό στοιχείο, γύρω στις πέντε το απόγευμα, οι Γερμανοί συγκεντρώνουν τις τρεις ομάδες των αιχμαλώτων αντρών στην τοποθεσία Λιπόταμο. Προχωρούν μπροστά με τα χέρια στο σβέρκο. Τους σπρώχνουν, τους χτυπούν, μα εκείνοι προχωρούν αγέρωχοι κι αποφασισμένοι. Τα ταχυβόλα για μια στιγμή ξερνούν φωτιά. Και μοιάζουν οι σφαίρες σαν τα μαύρα κοράκια που λες κι οσμίζονται και καταλαβαίνουν και πετούν χαμηλά πάνω από την τραγική πομπή. Μα οι περισσότεροι βλέπουν και καταλαβαίνουν. Οι ριπές σημάδεψαν τον τόπο της θυσίας. Μέσα στο Φαράγγι, το βαθύσκωτο και δροσερό, τρία χιλιόμετρα περίπου απ' το χωριό, τους στήνουν στη σειρά πάνω στις χορταριασμένες πεζούλες. Εξήντα ένα κορμιά λεβέντικα, κυπαρισσόκορμοι αντίκρυ στο Χάρο, στις μαύρες εφιαλτικές κάννες του εκτελεστικού αποσπάσματος. Πίκρα και παράπονο γι' αυτά που δεν πρόλαβαν να κάνουν, για τα παιδιά τους που δεν θα δουν να μεγαλώνουν –και μερικοί ούτε καν να γεννιούνται–

και περηφάνεια για την προσφορά τους στο Μεγάλο Ιδανικό.

6.30: Η Διαταγή. Τα πυρακτωμένα βλέμματα που κουρνιάζουν σε σάρκες στοργικές. Και ηρωικά κορμιά που γέρνουν στο χώμα, βάφοντάς το άλικο. Αίμα ακνιστό κυλά και σκεπάζει τα χόρτα και τρέχει ρυάκι ορμητικό μαζί του κι η ζωή. Μια ριπή πολυβόλου ξαναγαζώνει τα πεσμένα κορμιά. Οι εκτελεστές αρχίζουν να δίνουν τη χαριστική βολή στα κεφάλια των αντρών. Δυο Γερμανοί, ο ένας από τη μια και ο άλλος από την άλλη μεριά της σειράς, οπλίζουν τα πιστόλια και πυροβολούν ένα ένα τα ματωμένα κορμιά. Κάπου στη μέση ο ένας Γερμανός σταματά και φεύγει, βλέποντας το συνάδελφό του να πλησιάζει. Φθάνει ο άλλος Γερμανός στο ίδιο σχεδόν σημείο. Σταματά μπροστά σε κορμί ολομάτωτο κι ασάλευτο, νομίζοντας πως αυτό έχει ήδη δεχτεί τη χαριστική βολή. Μα δεν είναι έτσι.

– «Ήταν δραματική κι εφιαλτική στιγμή για μένα», μου διηγόταν ο παπά Γιάννης Καρτσωνάκης, μετέπειτα εφημέριος της Μαλαθύρου, που πριν λίγο καιρό «έφυγε» για να συναντήσει τους εξήντα συγχωριανούς του. Την εποχή εκείνη δεν ήταν βέβαια παπάς, μα λαϊκός, κι ο μόνος που γλίτωσε από τη μεγάλη σφαγή. «Τραυματισμένος και καταματωμένος από τους ξυλοδαρμούς και την εκτέλεση, δάγκωνα το χώμα, καθώς άκουγα δίπλα μου το ψυχορράγημα των συγχωριανών μου. Αντιλήφθηκα το Γερμανό μπροστά μου και προετοιμάστηκα για το τελειωτικό χτύπημα. Μα εκείνος έσκυψε και, πιάνοντας το χέρι μου, τράβηξε τον αρραβώνα από το δάχτυλό μου. Αλλά η βέρα δεν έβγαине. Νόμιζα πως θα καταλάβαινε πως ήμουν ακόμη ζωντανός ή πως θα μου έκοβε το δάχτυλο. Μα τελικά το δαχτυλίδι, μέσα στα αίματα, γλύστρισε στο χέρι του Γερμανού και εγώ έμεινα ακίνητος, αναίσθητος, δεν ξέρω για πόση ώρα, ώσπου άκουσα τις φωνές των γυναικών και διέκρινα τη μορφή της γυναίκας μου που ερχόταν κι έκλεισα πάλι τα μάτια, ανίκανος να κουνηθώ απ' τους πόνους, την εξάντληση, την αιμορραγία και τον ψυχικό κλινισμό που είχα υποστεί...».

Γυναίκες και μικρά παιδιά που πήραν και κατεβαίνουν στο Φαράγγι, κλαίγοντας, ξεσκίζοντας τα στήθια, ξεπλέκοντας τα μαλλιά, μοιρολογώντας και ουρλιάζοντας, χαμένοι μέσα στο απύθμενο βύθος του πόνου. Στο φεύγα τους οι Γερμανοί αφήνουν οικογένειες που ξεκληρίστηκαν κι απόμειναν χωρίς κανένα στήριγμα. Κι ένα χωριό να μοιρολογάται σαν γυναίκα, σαν αδερφή, σαν μάνα:

– Μαλάθυρο, όμορφο χωριό, άξιο και τιμημένο,
και πούν' οι γι' αντρειωμένοι σου, τα όμορφα παλληκάρια;
– Μπαμπέσικα τα πιάσανε οι Γερμανοί οι σκύλοι
κι εκαταλύσανέ μου τα...

Πικρή απογραφή της μεγάλης εκτέλεσης. Ολόκληρος ο αντρικός πληθυσμός του χωριού, εξήντα άντρες, άλλοι πάνω στον ανθό της νιότης άλλοι μεγαλύτεροι, ακόμη και παιδιά, που δείχνουν ενώνοντας το αίμα τους με το κρυστάλλινο νερό του Φαραγγιού πώς πεθαίνει η Λεβεντιά.

1. Αναστασάκης Αντώνιος του Εμμανουήλ, ετών 20

- 2) Ανασασάκης Ιωάννης του Αντωνίου, ετών 52
- 3) Ανασασάκης Παναγιώτης του Αντωνίου, ετών 30
- 4) Αρτεμάκης Κωνσταντίνος του Μιχαήλ, ετών 52
- 5) Γναφάκης Εμμανουήλ του Θεοδώρου, ετών 30
- 6) Δαράκης Κωνσταντίνος του Σπυρίδωνος, ετών 31
- 7) Καρτσωνάκης Αντώνιος του Δημητρίου, ετών 56
- 8) Καρτσωνάκης Αντώνιος του Ιωάννου, ετών 25
- 9) Καρτσωνάκης Γεώργιος του Εμμανουήλ, ετών 29
- 10) Καρτσωνάκης Γεώργιος του Μιχαήλ, ετών 18
- 11) Καρτσωνάκης Γεώργιος του Σπυρίδωνος, ετών 50
- 12) Καρτσωνάκης Δημόκριτος του Εμμανουήλ, ετών 30
- 13) Καρτσωνάκης Κωνσταντίνος του Εμμανουήλ, ετών 45
- 14) Καρτσωνάκης Μιχαήλ του Δημητρίου, ετών 58
- 15) Καρτσωνάκης Μιχαήλ του Κωνσταντίνου, ετών 41
- 16) Καρτσωνάκης Στέφανος του Μιχαήλ, ετών 32
- 17) Κορναράκης Δημήτριος του Γεωργίου, ετών 24
- 18) Κουμάκης Δημήτριος του Κυριάκου, ετών 44
- 19) Κουμάκης Εμμανουήλ του Ιωάννου, ετών 40
- 20) Κουμάκης Επαμεινώνδας του Νικολάου, ετών 22 (φοιτητής)
- 21) Κυρκοράκης Γεώργιος του Βασιλείου, ετών 35
- 22) Λουβιτάκης Κωνσταντίνος του Αντωνίου, ετών 29
- 23) Λουπασάκης Γεώργιος του Εμμανουήλ, ετών 40
- 24) Μπαμπουνάκης Αντώνιος του Θεοδώρου, ετών 36
- 25) Μπαμπουνάκης Δημήτριος του Θεοδώρου, ετών 45
- 26) Μπαμπουνάκης Εμμανουήλ του Γεωργίου, ετών 38 (δάσκαλος)
- 27) Μπαμπουνάκης Ιωάννης του Δημητρίου, ετών 24
- 28) Μπαμπουνάκης Μίνως του Δημητρίου, ετών 18
- 29) Μπαμπουνάκης Μιχαήλ του Δημητρίου, ετών 21
- 30) Μπαμπουνάκης Νικόλαος του Θεοδώρου, ετών 31
- 31) Μπαχαδάκης Δημήτριος του Αντωνίου, ετών 20
- 32) Μπαχαδάκης Εμμανουήλ του Δημητρίου, ετών 20
- 33) Μπαχαδάκης Εμμανουήλ του Σπυρίδωνος, ετών 50
- 34) Μπαχαδάκης Μιχαήλ του Τζανή, ετών 22 (φοιτητής)
- 35) Νταμουλάκης Αντώνιος του Θεοχάρη, ετών 60
- 36) Ξενικάκης Ιωάννης του Στυλιανού, ετών 25
- 37) Ξενικάκης Στυλιανός του Βασιλείου, ετών 64
- 38) Παπαδάκης Γεώργιος του Αντωνίου, ετών 37
- 39) Παπαδάκης Εμμανουήλ του Αντωνίου, ετών 36
- 40) Παπαδάκης Στυλιανός του Νικολάου, ετών 60
- 41) Πατεράκης Γεώργιος του Ιωάννου, ετών 20

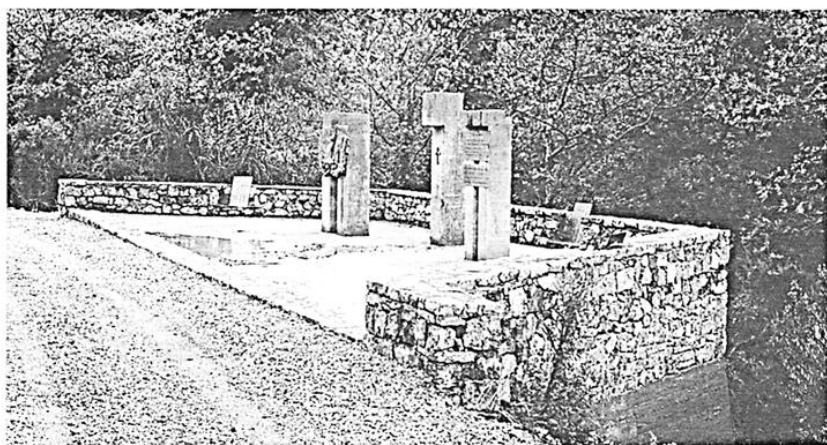
- 42) Σημαντηράκης Γεώργιος του Στυλιανού, ετών 20
- 43) Σημαντηράκης Εμμανουήλ του Στυλιανού, ετών 20
- 44) Σημαντηράκης Μενέλαος του Στυλιανού, ετών 29
- 45) Σημαντηράκης Στυλιανός του Αντωνίου, ετών 60
- 46) Σηφοδασκαλάκης Γεώργιος του Ιωάννου, ετών 34
- 47) Σκανδαλάκης Γεώργιος του Δημητρίου, ετών 66
- 48) Σκανδαλάκης Γεώργιος του Κωνσταντίνου, ετών 40
- 49) Σκανδαλάκης Θεοχάρης του Γεωργίου, ετών 13
- 50) Σκανδαλάκης Νικόλαος του Κωνσταντίνου, ετών 35
- 51) Σκανδαλάκης Σταύρος του Κωνσταντίνου, ετών 37
- 52) Σκανδαλάκης Στυλιανός του Ιωάννου, ετών 65
- 53) Στεφανουδάκης Απόστολος του Μάρκου, ετών 50
- 54) Στεφανουδάκης Εμμανουήλ του Κωνσταντίνου, ετών 20
- 55) Στεφανουδάκης Ιωάννης του Αποστόλου, ετών 20
- 56) Τζανακάκης Στυλιανός του Αντωνίου, ετών 30
- 57) Τζωρτζάκης Ιωάννης του Χαραλάμπους, ετών 40
- 58) Τζωρτζάκης Μιχαήλ του Χαραλάμπους, ετών 40 (Πρόεδρος)
- 59) Τζωρτζάκης Χαραλάμπος, ετών 60
- 60) Ψαράκης Ανδρέας του Μανούσου, ετών 20

Οι γυναίκες κουβαλούν θρηνώντας, άγριες, ματωμένες, τους νεκρούς τους στο χωριό –τα αδέρφια, τους πατεράδες, τους άντρες, τα παιδιά τους. Σκηνές αλλοφροσύνης, σκηνές που μόνο σε αρχαία τραγωδία θα μπορούσε κανείς να συναντήσει. Αυτές οι γυναίκες, οι τραγικές, κράτησαν το χωριό, μαυροντύθηκαν, έσφιξαν τα χείλια, κατέβασαν το τσεμπέρι χαμηλά στα μάτια, έκαναν την καρδιά τους πέτρα και προχώρησαν μπροστά, περήφανες, αλύγιστες, για να δουλέψουν στα χωράφια, για να κρατήσουν τα σπιτικά τους, για ν' αναστήσουν τα μωροπαίδια τους.

Η φοβερή εκτέλεση, μαζί με τόσα άλλα, πέρασε και καταχωρήθηκε στη λέξη «Έγκλημα» στο λεξικό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Και στη Μαλάθυρο, το ταπεινό χωριό που πρόσφερε τη μεγάλη θυσία στη Μάνα Ελλάδα, καθιερώθηκε να γίνεται μνημόσυνο την τελευταία Κυριακή κάθε Αυγούστου στη μνήμη των ηρώων και να προσφέρεται σταυρόψωμο, κόλυβα, κρασί και πλούσια, ειλικρινής φιλοξενία σ' όλους, για τον αιώνιο αναπαμό των νεκρών και τη συγχώρεση των εκτελεστών τους.

Το μνημόσυνο τελούσε όλα αυτά τα επόμενα χρόνια, ο μοναδικός επιζήσας, ο παπά Γιάννης Καρτσωνάκης. Εντύπωση μου 'χε κάνει το ότι έλεγε στη λειτουργία τα ονόματα των εξήντα νεκρών απ' έξω και κάποτε τον ρώτησα. «Πάω με το μυαλό μου στις γειτονιές του χωριού μου», μου είχε απαντήσει «και χτυπώ τις πόρτες, στα σπίτια εκείνα που ορφάνεψαν, και τους βλέπω να μου ανοίγουν και να με χαιρετούν, όπως πριν συμβεί το κακό...».

Μάτια που δεν στέρεψαν με το πέρασμα του χρόνου δακρύζουν ακόμη, πρόσωπα ρυτιδιασμένα μα και νεότερα, σκύβουν με πόνο ανείπωτο μπροστά στο θάνατο που δεν ξεχνιέται και πάντα μαστιγώνει τις καρδιές. Κι αναδιπλώνονται εικόνες φρίκης στο συναπάντημα του φοβερού φονικού, που μαυροφόρεσε ένα χωριό, μια επαρχία. Ζωντανεύει πάλι η μορφή για τους σιδερόφρακτους γίγαντες του Βορρά, μα δίνεται πάντα απλόχερα η συγγνώμη για ένα έγκλημα που όμως δεν θα ξεχαστεί ποτέ.

Ο Μνημειακός χώρος στον τόπο της Εκτέλεσης (Φαράγγι).
(Εγκαινιάστηκε την 28/8/1994 στην επέτειο των 50 χρόνων).

Θέλομε την ειρήνη

Από της Κρήτης το νησί, με άδολη αγάπη,
σε κάθε άνθρωπο λευκό, κίτρινο ή αράπη.
Σε όλα του πλανήτη μας τα μήκη και τα πλάτη
Στέλνω φωνή αδύναμη μα νόημα γεμάτη
Όσο κι αν είναι αδύναμη εμένα η φωνή μου
Ξέρω, η σκέψη των πολλών μοιάζει με τη δική μου
Τα δισεκατομμύρια που ζούμε εις τη γη μας
Πρέπει να την ενώσουμε, αδέλφια, τη φωνή μας
Να φτάσει ως τον ουρανό, ν' ακούσουν οι ηγέτες
Εκείνοι που μας βλέπουνε όλους σαν μαριονέτες
Σ' αυτούς, του κόσμου τους τρανούς βροντόφωνα να πούμε
Πως έχομε δικαίωμα προσωπικό να ζούμε
Σ' αυτούς του κόσμου τους τρανούς τους διεθνείς φονιάδες
Σ' εκείνους όπου τα παιδιά παίρνουν απ' τις μανάδες
Κάνουνε παιδομάζεμα. Μαζεύουνε παιδάκια
και στη σφαγή τα πκιάινουνε σαν να 'σανε αρνάκια
Δεν θέλομε άλλη φορά να γίνει Χιροσίμα
να είναι θίτες οι τρανοί και ο λαός το θύμα
Αυτοί με κάθε άνεση, του Κόσμου οι μεγάλοι
αρχίζουμε τον πόλεμο γιατί σκοτώνονται άλλοι.
Αν επηγαίνανε κι αυτοί, εις της γραμμής την πρώτη
πο λίγοι θα ακούγονταν των κανονιών οι κρότοι
Όλοι χωρούνε εις τη Γη. Κι άλλους μπορεί να θρέψει.
Δε θα 'πρεπε, για πόλεμο, ποτέ να γίνει σκέψη
Ειρηνικά τις διαφορές ο κόσμος να τις λύνει
Δε θέλομε τον πόλεμο. ΘΕΛΟΜΕ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ.

Κανάκης Γερωνυμάκης